WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA O‘QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

Kuatbaeva Shaxsanem Pishenbay qizi

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Xojayli tumani 22-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli ta’lim muhitida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Zamonaviy axborot texnologiyalari sharoitida o‘quvchilarning axborotni tahlil qilish, solishtirish, baholash va asosli xulosa chiqarish qobiliyatlarini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Maqolada raqamli resurslardan samarali foydalanish, interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish hamda mustaqil fikrlashni rivojlantiruvchi yondashuvlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi va ta’lim jarayonida yo‘naltiruvchi roli ham alohida ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari raqamli ta’lim muhitida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o‘quvchilarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim, tanqidiy fikrlash, o‘quvchi, axborot texnologiyalari, interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, mustaqil fikrlash, raqamli kompetensiya, pedagogik yondashuv, axborotni tahlil qilish, ta’lim jarayoni.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida ta’lim tizimi jadal ravishda raqamli texnologiyalar asosida rivojlanib bormoqda. Kompyuterlar, internet, elektron platformalar va interaktiv ta’lim resurslari o‘quv jarayonining ajralmas qismiga aylanib, o‘qitish va o‘rganish jarayonini yanada samarali va qulay qilmoqda. Raqamli ta’lim muhiti o‘quvchilarga keng axborot resurslaridan foydalanish, mustaqil bilim olish va zamonaviy ko‘nikmalarni egallash imkonini yaratadi. Shu bilan birga, raqamli muhitda axborot oqimining haddan tashqari ko‘pligi o‘quvchilardan faqat ma’lumotni

qabul qilish emas, balki uni tahlil qilish, solishtirish va tanqidiy baholash ko‘nikmalariga ega bo‘lishni ham talab etadi. Tanqidiy fikrlash esa o‘quvchining axborotni chuqur anglash, uning ishonchliligini aniqlash, muqobil fikrlarni solishtirish hamda asosli xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Zamonaviy ta’lim jarayonida tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki tanqidiy fikrlashga ega bo‘lgan o‘quvchi nafaqat tayyor bilimlarni qabul qiladi, balki mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish va muammolarni samarali hal qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Bu esa uning kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli ta’lim muhitida o‘qituvchining roli ham sezilarli darajada o‘zgarib, u bilim beruvchidan ko‘ra yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlovchi shaxsga aylanmoqda. Shu sababli ta’lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish va raqamli resurslardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi raqamli ta’lim muhitida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish yo‘llarini tahlil qilish, bu jarayonga ta’sir etuvchi pedagogik omillarni yoritish hamda samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Raqamli ta’lim muhiti bugungi kunda o‘quv jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biriga aylanib bormoqda. Internet resurslari, elektron darsliklar, onlayn platformalar va interaktiv dasturlar o‘quvchilarga bilim olishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda. Biroq ushbu muhitda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarining rivojlangan bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Tanqidiy fikrlash o‘quvchining axborotni tahlil qilish, uning ishonchliligini baholash, turli manbalarni solishtirish va asosli xulosa chiqarish

qobiliyatidir. Raqamli muhitda o‘quvchilar juda katta hajmdagi axborot bilan ishlaydi, bu esa ularni tanlab olish, tahlil qilish va to‘g‘ri qaror qabul qilishga o‘rgatishni talab etadi. Shu bois tanqidiy fikrlash zamonaviy ta’limning asosiy kompetensiyalaridan biri sifatida qaraladi. Raqamli ta’lim muhitida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning birinchi muhim yo‘li interaktiv ta’lim metodlaridan foydalanishdir. Interaktiv metodlar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Masalan, muhokama, bahs-munozara, savol-javob va guruhli ishlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda turli nuqtai nazarlarni tahlil qilishga yordam beradi.

Muammoli ta’lim texnologiyasi ham tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda samarali usullardan biridir. Ushbu yondashuvda o‘quvchilarga real hayotga yaqin muammoli vaziyatlar beriladi va ular ushbu muammoni mustaqil ravishda tahlil qilib, yechim topishga harakat qiladilar. Bu jarayon o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Loyiha asosida o‘qitish ham raqamli ta’lim muhitida muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilar ma’lum bir mavzu bo‘yicha loyiha tayyorlash jarayonida internetdan ma’lumot qidiradi, ularni tahlil qiladi, kerakli ma’lumotlarni saralaydi va yakuniy natijani taqdim etadi. Bu esa ularning mustaqil izlanish, axborotni qayta ishlash va tanqidiy yondashish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, raqamli resurslardan to‘g‘ri va maqsadli foydalanish ham muhim omillardan biridir. O‘qituvchi o‘quvchilarga ishonchli axborot manbalarini tanlash, noto‘g‘ri yoki shubhali ma’lumotlarni aniqlash va ularni tahlil qilishni o‘rgatishi lozim. Bu esa o‘quvchilarda media savodxonlik va axborot madaniyatini shakllantiradi. O‘qituvchining raqamli ta’lim muhitidagi roli ham sezilarli darajada o‘zgaradi. U endi faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlovchi, yo‘naltiruvchi va motivatsiya beruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. O‘qituvchi o‘quvchilarga to‘g‘ri savollar berish, ularni fikrlashga undash va turli yechimlarni tahlil qilishga yo‘naltirish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Raqamli ta’lim muhitida hamkorlikda o‘qitish ham muhim o‘rin tutadi. O‘quvchilar guruh bo‘lib ishlaganda o‘z fikrlarini erkin ifoda etadi, boshqalarning fikrlarini eshitadi va birgalikda eng maqbul yechimni topishga harakat qiladi. Bu jarayon ularning ijtimoiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini yanada mustahkamlaydi. Shunday qilib, raqamli ta’lim muhitida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, media savodxonlikni oshirish hamda o‘qituvchining to‘g‘ri pedagogik yondashuvi orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon o‘quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish va ularni zamonaviy jamiyatga mos, mustaqil fikrlaydigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta’lim muhiti o‘quvchilarning bilim olish jarayonini zamonaviy va samarali shaklda tashkil etish imkonini beradi. Biroq ushbu muhitda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tanqidiy fikrlash o‘quvchiga axborotni tahlil qilish, uning ishonchliligini baholash, mustaqil xulosa chiqarish va to‘g‘ri qaror qabul qilish imkonini beradi. Raqamli ta’lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish hamda hamkorlikda ishlash kabi yondashuvlar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi. Shuningdek, o‘qituvchining yo‘naltiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi roli ham bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshishida muhim o‘rin tutadi. Demak, raqamli ta’lim muhitida tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish o‘quvchilarning intellektual salohiyatini oshiradi, ularni mustaqil fikrlaydigan va raqamli axborot oqimida to‘g‘ri yo‘l topa oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Yo‘ldoshev J.G‘. **Ta’lim menejmenti va boshqaruv asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
2. G‘oziev E.G. “Umumiy psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.
3. Davletshin M.G. “Yosh davrlari va pedagogik psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
4. Rasulov A. “Maktab psixologiyasi asoslari”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
5. Ziyonet axborot-ta’lim portali materiallari: www.ziyonet.uz
6. UNESCO. “School Violence and Bullying: Global Status Report”. – Paris, 2019.
7. UNICEF. “Ending Violence in Schools: A Guide for Teachers and Psychologists”. – New York, 2018.
8. To‘xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
9. Internet ma’lumotlari